

Малишкін О. І.

ПЛАНИ РАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ І ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто в порівнянні плани рахунків компаній країн Євросоюзу (Польща, Німеччина, Франція) з аналогічною конструкцією плану рахунків бухгалтерського обліку підприємств України. Визначено особливості їх побудови і спільні аспекти. Чинний план рахунків підприємств України є таким, що значною мірою відповідає європейській континентальній моделі бухгалтерського обліку.

Ключові слова: євроінтеграція, бухгалтерський облік, план рахунків, модель обліку, Директиви ЄС.

Постановка проблеми. План рахунків бухгалтерського обліку є важливим елементом організації обліку і звітності в бюджетній організації та на підприємстві будь-якої країни. Якщо в англо-американській моделі бухгалтерського обліку план рахунків не є предметом державного регулювання, то в більшості країн континентальної Європи, які засовують континентальну модель бухгалтерського обліку, план піддається державному регулюванню. Проте рівень такого регулювання не є однаковим для кожної з країн ЄС. Він залежить від багатьох факторів: історії країни, політичної системи, облікових традицій. За таких умов важливим є аналіз досвіду окремих європейських країн з метою адаптації української практики обліку і звітності до європейської моделі бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти удосконалення фінансової звітності підприємств України в контексті євроінтеграції досліджували вітчизняні експерти: С. Голов, С. Зубілевич, О. Малишкін А. Озеран та інші. Бухгалтерський облік у зарубіжних, у тому числі й європейських країнах, досліджували Ф. Бутинець, М. Лучко, І. Бенько та інші. Проте, питання побудови планів рахунків державного та недержавного секторів економіки при порівнянні української та європейських моделей практично не досліджені. Європейські автори практично не звертаються до досвіду України в аспектах обліку і звітності. В основному їхні праці присвячені аналізу міжнародного та європейського досвіду і адаптації Міжнародних стандартів фінансової звітності [1, 2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нагальною проблемою виявляється знаходження аналогій та відмінностей як у побудові структури планів рахунків різних країн, так і змісті його розділів – класів, груп.

Мета статті – дослідити практику побудови планів рахунків різних європейських країн, порівняти з аналогом в Україні і зробити висновки про ступінь сумісності українського й європейських моделей планів рахунків на рівні синтетичних рахунків. Це дозволить з'ясувати ступінь відповідності вітчизняної системи рахунків міжнародним (європейським) зразкам.

Виклад основного матеріалу. Аналіз показує, що урядові структури ЄС не переймаються питанням планів рахунків бюджетних (державних) організації і підприємств (компаній) взагалі, цим опікуються урядові структури країни-члена або безпосередньо самі підприємства (компанії). Коли план рахунків затверджується у централізованому порядку, його називають типовим. Такий підхід є характерним для бюджетних організацій у більшості країн ЄС, як наприклад, у Польщі, Латвії, Литві, Естонії. Загальні питання організації і методики бухгалтерського обліку у більшості країн ЄС розв'язуються національним законом про бухгалтерський облік. Зокрема, такий закон існує і в Республіці Польща з 1994 року [3].

У Польщі діє лише один типовий (у нашому розумінні) план рахунків - для бюджетних і комунальних організацій (Plan kont dla jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych). План затверджено Мінфіном Польщі і міститься у додатку до методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку № 8 (224) від 20.04. 2008 року [4].

Порівняно з аналогічним планом рахунків державного сектора (бюджетних установ) України станом на 31.12.2016 р. польський план має такий вигляд (табл. 1).

Таблиця 1

Співставлення аналогічних класів (груп) рахунків організацій державного сектора Польщі і України

Польща (для бюджетних установ і самостійних бюджетних установ, дод. 3 до наказу Мінфіну Польщі від 05.07.2010 р.)	Україна (наказ Мінфіну України від 31.12.2013 № 1203 зі змінами від 23.12.2016 № 1135 р.)
Група 0 Довготривалі активи (Majątek trwały)	Клас 1. Нефінансові активи
Група 1 Грошові кошти та банківські рахунки (Środki pieniężne i rachunki bankowe)	Клас 2. Фінансові активи
Група 2 Розрахунки і врегулювання (Rozrachunki i rozliczenia)	Клас 3. Кошти бюджетів та розпорядників бюджетних коштів Клас 4. Розрахунки Клас 6. Зобов'язання
Група 3 Матеріали і товари (Materiały i towary)	-
Група 4 Витрати за видами і їх врегулювання (Koszty według rodzajów i ich rozliczenie)	Клас 8. Витрати на виконання бюджетних програм
Група 5 Витрати за типами діяльності та їх врегулювання (Koszty według typów działalności i ich rozliczenie)	
Група 6 Продукція (Produkty)	-
Група 7 Дохід та витрати (Przychody, dochody i koszty)	Клас 7. Доходи
Група 8 Фонди, резерви і фінансові результати (Fundusze, rezerwy i wynik finansowy)	Клас 5. Капітал та фінансовий результат
Позабалансові рахунки: 970-998	Клас 9. Позабалансові та управлінські рахунки бюджетів та державних цільових фондів Клас 0. Позабалансові рахунки розпорядників бюджетних коштів та державних цільових фондів

Джерело: складено автором на підставі [4, 5].

В цілому між класами рахунків українського і польського варіантів організацій державного сектора достатньо багато спільного. З таблиці 1 видно, що в Україні і в Польщі помітна тенденція до уніфікації класів рахунків для державного сектора. Як і український, так і польський бюджетний план налічує по 9 класів балансових рахунків і клас позабалансових рахунків. Разом з тим помітні відмінності. По перше, польський план був прийнятий на 3 роки раніше від українського. По друге, в польському плані важливими є розділи 3 і 6 (для обліку матеріалів, продукції, товарів), які відсутні в українському аналогу. По-третє, в першому більш детально приписано рахунки витрат установи (класи 5 і 7), що свідчить про увагу до витратної частини бюджетів в Польщі.

Підприємству комерційного сектору закон про бухгалтерський облік Польщі надає право мати власний план рахунків. Польські експерти зазначають, що значна частина приватного сектору економіки надає перевагу промисловому плану рахунків [1, 2]. Фрагмент такого плану рахунків підприємства Польщі має такий вигляд (табл. 2).

Фрагмент плану рахунків підприємства Польщі (комерційний сектор)

Wykaz kont (приклад рахунку)			Nazwa konta (назва рахунку)
mini- malny (мінімальний)	podsta- wowy (основний)	rozsze- rzony (деталізований)	
Zespół 0 - Aktywa trwałe (група 0 - Довгострові активи)			
01	01		Środki trwałe (довгострокові об'єкти)
		01-1	Grunty (земля)
		01-2	Budynki, lokale i obiekty inżynierii lądowej i wodnej (будинки і інженерні об'єкти)
		01-3	Urządzenia techniczne i maszyny (обладнання технічне і машини)
		01-4	Środki transportu (транспортні засоби)
		01-5	Inne środki trwałe (w tym inwentarz żywy zaliczany do środków trwałych) (інші об'єкти)
02	02-0		Wartości niematerialne i prawne (правові нематеріальні активи)
		02-1	Koszty zakończonych prac rozwojowych (витрати на завершені науково-дослідні роботи)
		02-2	Wartość firmy (вартість фірми)
		02-3	Inne wartości niematerialne i prawne (інші нематеріальні активи)

Джерело: складено автором на підставі [4]

З метою розширення бази аналізу досвіду європейських країн, проведемо порівняння планів рахунків комерційних підприємств Польщі і України з німецькою моделлю. У хронологічному порядку побудова планів має наступний вигляд (табл. 3).

Слід зазначити, що план рахунків в Німеччині традиційно відносився до системи нормативного (законодавчого) регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Загальні облікові принципи і стандарти в Німеччині були затверджені Законом про акціонерні товариства ще у 1937 р. Вони були прийняті у зв'язку з банкрутством низки підприємств у період 1920-1930-х рр. і централізацією державного управління. У тому ж році був прийнятий єдиний план рахунків бухгалтерського обліку підприємств, який з певними змінами застосовують до сьогодні. Нині в Німеччині законодавчо не встановлено єдиного обов'язкового плану рахунків, проте є декілька рекомендованих міністерством економіки планів (Kontenrahmen) для окремих галузей економіки (промисловості, інших галузей).

В сучасних умовах загальне регулювання обліку в Німеччині здійснюється на підставі Комерційного (торговельного) кодексу (німецькою – HGB), в якому введені вимоги до бухгалтерського обліку підприємств. При веденні бухгалтерського обліку компанії враховуються також вимоги податкових законів – про податок з обороту, про прибутковий податок з громадян, про податок на прибуток корпорації.

Порівняння планів рахунків комерційних підприємств Німеччини, Польщі і Україні станом на 31.12.2016 р. (хронологічний порядок)

Німеччина (промисловий план) [6]	Польща (промисловий план) [4]	Україна [5]
Клас 0 Нематеріальні та матеріальні вкладення (Immaterielle und materielle anlagen)	Група 0 Довготривалі активи (Majątek trwały)	Клас 1. Необоротні активи
Клас 1 Фінансові вкладення (Finanzanlagen)	Група 1 Грошові кошти та банківські рахунки (Środki pieniężne i rachunki bankowe)	Клас 2. Запаси
Клас 2 Оборотний капітал і витрати майбутніх періодів (Umlaufvermögen und Aktive Rechnungsabgrenzung)	Група 2 Розрахунки і врегулювання (Rozrachunki i rozliczenia)	Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи
Клас 3 Капітал і резерви (Eigenkapital und Rückstell)	Група 3 Матеріали і товари (Materiały i towary)	Клас 4. Власний капітал
Клас 4 Кредитори і доходи майбутніх періодів (Verbindlichkeiten und passive Rechnungsabgrenzung)	Група 4 Витрати за видами і їх врегулювання (Koszty według rodzajów i ich rozliczenie)	Клас 5. Довгострокові зобов'язання
Клас 5 Доходи (Erträge)	Група 5 Витрати за типами діяльності та їх регулювання (Koszty według typów działalności i ich rozliczenie)	Клас 6. Поточні зобов'язання
Клас 6 Операційні (виробничі) витрати (Betriebliche Aufwendungen)	Група 6 Продукція (Produkty)	Клас 7. Доходи
Клас 7 Додаткові (подальші) витрати (Weitere Aufwendungen)	Група 7 Дохід та витрати (Przychody, dochody i koszty)	Клас 8. Витрати за елементами
Клас 8 Результати діяльності (Ergebnisrechnungen)	Група 8 Фонди, резерви і фінансові результати (Fundusze, rezerwy i wynik finansowy)	Клас 9. Витрати діяльності
Клас 9 Витрати і послуги (Kosten und Leistungen)	-	-

Джерело: складено автором на підставі [4, 5, 6]

Як вбачається з таблиці 3, по жодній позиції (класам) між аналогічними планами трьох різних країн немає співпадіння. Це свідчить про ізольовані розробки міністерств (відомств) цих країн щодо структури планів.

Одночасно корисно співставити зазначені плани рахунків підприємств Німеччини, Польщі і Україні у систематичному порядку (табл. 4). За основу групування покладено німецький план рахунків.

Порівняння планів рахунків комерційних підприємств Німеччини, Польщі і Україні станом на 31.12.2016 р. (систематизація по класах рахунків)

Німеччина [6]	Польща [4]	Україна [5]
Активи		
Клас 0 Нематеріальні та матеріальні вкладення (Immaterielle und materielle anlagen)	Група 0 Довготривалі активи (Majątek trwały)	Клас 1. Необоротні активи
Клас 1 Фінансові вкладення (Finanzanlagen)	Група 0 Довготривалі активи (Majątek trwały) Група 1 Грошові кошти та банківські рахунки (Środki pieniężne i rachunki bankowe)	Клас 1. Необоротні активи
Клас 2 Оборотний капітал і витрати майбутніх періодів (Umlaufvermögen und Aktive Rechnungsabgrenzung)	Група 2 Розрахунки і врегулювання (Rozrachunki i rozliczenia) Група 3 Матеріали і товари (Materiały i towary)	Клас 2. Запаси Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи
Пасиви		
Клас 3 Капітал і резерви (Eigenkapital und Rückstell)	Група 8 Фонди, резерви і фінансові результати (Fundusze, rezerwy i wynik finansowy)	Клас 4. Власний капітал
Клас 4 Кредитори і доходи майбутніх періодів (Verbindlichkeiten und passive Rechnungsabgrenzung)	Група 2 Розрахунки і врегулювання (Rozrachunki i rozliczenia)	Клас 5. Довгострокові зобов'язання Клас 6. Поточні зобов'язання
Доходи і витрати		
Клас 5 Доходи (Erträge)	Група 7 Дохід та витрати (Przychody, dochody i koszty)	Клас 7. Доходи
Клас 6 Операційні (виробничі) витрати (Betriebliche Aufwendungen)	Група 4 Витрати за видами і їх врегулювання (Koszty według rodzajów i ich rozliczenie) Група 6 Продукція (Produkty)	Клас 8. Витрати за елементами Клас 9. Витрати діяльності
Клас 7 Додаткові (подальші) витрати (Weitere Aufwendungen)	Група 5 Витрати за типами діяльності та їх регулювання (Koszty według typów działalności i ich rozliczenie)	Клас 8. Витрати Клас 9. Витрати діяльності
Клас 8 Результати діяльності (Ergebnisrechnungen)	-	Клас 7. Доходи (рахунок 79)
Клас 9 Витрати і послуги (Kosten und Leistungen)	-	Клас 9. Витрати діяльності

Джерело: складено автором на підставі [4, 5, 6]

При групуванні зазначених класів рахунків за системним підходом виявляється певна аналогія в назвах і, відповідно, призначеннях класів аналізованих планів трьох різних країн. Це стосується балансових рахунків. Втім, існують певні нюанси, які відрізняють план кожної країни. Наприклад, балансові класи в німецькому плані займають чотири позиції, у польському – п'ять, в українському – шість.

Відрізняються підходи до подачі і групування доходних і витратних (номінальних)

рахунків. Якщо назва і зміст німецького класу 5 Доходи (Erträge) аналогічні до українського класу 7 «Доходи», то в польському форматі група 7 представляє одночасно і доходи, і витрати (Przychody, dochody i koszty). Цим рахункам найбільша увага у німецькому плані – п'ять позицій, в польському – чотири, в українському – три, що свідчить про зворотню тенденцію порівняно з балансовими класами.

В цілому, за кількістю класів німецький план нараховує 10 позицій, а польський і український – по 9 позицій. Структура класів наших європейських сусідів – на користь доходно-витратних рахунків. В українському, навпаки, увага на балансові рахунки. Пояснюється такий феномен увагою в підприємствах Європи доходно-витратному механізму. Характерною є увага європейських бухгалтерів і менеджерів компанії на витратах діяльності за схемою: облік-аналіз-управління. Тому така схема взаємодії фінансового і управлінського обліку витрат відбивається природньою і в плані рахунків компанії. Характерно, що цьому приділяється увага в типових планах рахунків, тобто на державному рівні.

В усіх розглянутих планах (Німеччина, Польща, Україна) рахунки капіталу не є визначальними. Натомість, в плані рахунків підприємства Франції цей клас відкриває балансові рахунки (табл. 5).

Таблиця 5

Структура плану рахунків підприємства Франції

Класи рахунків	Назва класу
Фінансовий облік	
Балансові	
1	Капітал (власний акціонерний капітал, позики)
2	Позаоборотні активи
3	Запаси і незавершене виробництво
4	Рахунки для отримання і рахунки до оплати
5	Фінансові
Оперативні	
6	Витрати
7	Доходи
Спеціальні	
8	Особливі
Управлінський облік	
9	Рахунки контролю витрат

Джерело: складено автором на підставі [7]

Привертає увагу наявність у французькому плані рахунків контролю витрат, які відносяться до сфери управлінського обліку. Такий підхід єднає його з німецьким підходом до плану рахунків, що підтверджує належність обох цих систем до європейської континентальної моделі бухгалтерського обліку.

Висновки і перспективи досліджень. Таким чином, розглянуті варіанти побудови планів рахунків в Україні у порівнянні з аналогами польського, німецького, французького підприємства комерційного сектора можна зробити висновок про певну аналогію у структурі і побудові планів в різних країнах на рівні синтетичних рахунків - виділяються балансові та номінальні синтетичні рахунки у певній послідовності за класами (групами). На цьому рівні присутнє державне регулювання обліку в кожній з аналізованих країн. Такий підхід відрізняє європейську модель бухгалтерського обліку від англо-американської, за якою план рахунків не є об'єктом уваги державних інстанцій.

Натомість рівень субрахунків і аналітичних рахунків облік в європейських країнах не регулюється державними відомствами. Такий підхід застосовано і в Україні з 2015 року. Разом з тим, у побудові конструкції плану в кожній країні виявлені особливості, які притаманні національній практиці. Навіть єдині вимоги Директиви 2013/34/ЄС до звітності компаній не руйнують такі особливості. Такий висновок підтверджує тезу – уніфікація обліку у форматі звітів має сенс на верхньому рівні та орієнтується на запити переважно зовнішніх користувачів – інвесторів, кредиторів, державних інституцій та інших зацікавлених осіб. Питання методики та технологій облікового процесу на підприємстві, у тому числі, й планів рахунків і їх застосування, знаходяться у компетенції управлінського персоналу компанії (групи компаній). Чинний план рахунків підприємств України є таким, що значною мірою відповідає європейській континентальній моделі бухгалтерського обліку. Такий висновок важливий для державного регулювання обліку в Україні, оскільки протягом трьох років (2016-2018 роки) міністерству фінансів потрібно провести узгодження вітчизняних законодавчих норм до вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС від 2014 року.

Перспективи досліджень полягають у поглибленні аналізу планів рахунків на рівні класів і окремих синтетичних, суб- і аналітичних рахунків компаній різних галузей і секторів діяльності країн Європи з метою удосконалення вітчизняної системи бухгалтерського обліку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Winiarska Kazimiera. Wpływ międzynarodowych regulacji na kształt polskiej rachunkowości (Вплив міжнародного регулювання на прикладі бухгалтерського обліку в Польщі) // Міжнародний збірник наукових праць. – 2012, Випуск 3(9) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/download/72435/67873>
2. Żukowska H., Sawicka B. Zawartość informacyjna polityki rachunkowości (Напрями інформаційної політики бухгалтерського обліку). – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydawnictwo KUL.- Lublin, 2014. – 417 p.
3. Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, Dz.U. 2002 Nr 76, poz. 694, ze zm.
4. Сайт міністерства фінансів Польщі [Електронний ресурс] Режим доступу <http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow>
5. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі. Наказ МФУ від 31.12.2013 № 1203.
6. Bussik J., Ermann H. Buchführung // J. Bussik., H. Ermann. – 6. überarb/ – Aufl. Kiel.- 2009. – S.385.
7. Лучко М. Р., Бенько І. Д. Бухгалтерський облік зарубіжних країнах: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2006. – 311 с.

Мальшкін А. И.

ПЛАНЫ СЧЕТОВ ПРЕДПРИЯТИЙ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ И ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

В статье рассмотрены в сравнении планы счетов компаний стран Евросоюза (Польша, Германия, Франция) с аналогичной конструкцией плана счетов бухгалтерского учета предприятий Украины. Определены особенности их построения и общие аспекты. Действующий план счетов предприятий Украины является таким, что в значительной мере соответствует европейской континентальной модели бухгалтерского учета.

Ключевые слова: евроинтеграция, бухгалтерский учет, план счетов, модель учета, Директивы ЕС.

Malyshkin O.

CARDS OF ACCOUNTS OF ENTERPRISES OF EUROPEAN COUNTRIES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL STANDARDS AND EUROINTEGRATION

In the article, plans of accounts of companies of the European Union countries (Poland, Germany, France) with a similar construction of the chart of accounts of the accounting of enterprises of Ukraine are considered in comparison. The features of their construction and general aspects are determined. The current chart of accounts of Ukrainian enterprises is such that it largely corresponds to the European continental accounting model.

Keywords: *European integration, accounting, cards of accounts, accounting model, the EU Directive.*

УДК 332.622:519.21

Кузьменко О.М.

ОЦІНКА ВАРТОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ

У роботі визначено основні властивості інтелектуального капіталу, які призводять до складності проведення оцінки його вартості. Представлено класичні методичні підходи до вирішення окремих актуальних завдань у процесі оцінки вартості інтелектуального капіталу підприємств водного транспорту. Обґрунтовано необхідність своєчасного проведення оцінки вартості інтелектуального капіталу, що дозволить персоналу організації досягти необхідного компетентного рівня, відповідно стратегії організації.

Ключові слова: *інтелектуальний капітал, підприємства водного транспорту, оцінка вартості інтелектуального капіталу.*

Постановка проблеми. Конкурентні переваги підприємства в новій економіці багато в чому залежать від знань і компетенцій, носієм яких виступає людина, тому людський капітал стає ключовим фактором сталого розвитку та економічного зростання організації.

Незважаючи на різноманіття підходів до визначення поняття і сутності інтелектуального капіталу, поки не сформувалося єдиної позиції дослідників щодо цієї категорії. Традиційно, концепція інтелектуального капіталу підприємства припускає вивчення структури цього нового джерела конкурентних переваг і фактора розвитку, його оцінку та можливості застосування, але, крім того, вплив інтелектуального капіталу на результати діяльності компанії. Але, незважаючи на різноманіття існуючих підходів до визначення людського та інтелектуального капіталу, представлених у різних джерелах, досі немає загальноприйнятого варіанту оцінки інтелектуального капіталу як багатокомпонентного показника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, спрямовані на розгляд сутності інтелектуального капіталу організації знайшли своє відображення в роботах таких учених: В.П. Багова, Г.С. Беккера, Е.Брукінг, М.І. Бухалкова, М. Вебера, В.Р. Весніна, А.П. Гарнова, Дж.К. Гелбрейта, Ф. Герцберга, Л.М. Гохберг, Д. Грейсона, Л.С. Дегтяря, П.В. Журавльова, Д.Н. Землякова, М. Кастельса, Дж.М. Кейнса, А.Я. Кибанова, О.В. Лосевої, Л.І. Лукичевої,